

untur, ut sint aliis exemplo, nisi deprehendantur in ipsa fraude; tunc enim coguntur ad solvendam poenam, et hoc non semper sed aliquando. Praeterea ii, qui extrahant merces Venetiis, coguntur solvere vectigal illarum mercium. Et si eodem die aut post aliquot tempus merx illa introducenda est in aliquam urbem hujus domini, coguntur solvere idem vectigal, quod excedit 5 vel 6 pro centenariis.

Deinde Venetiis est quoddam genus vectigalium, quod appellatur messitaria, quod quidem ita solet celebrari: Omnes merces, quae Venetias ingrediuntur, solvunt 5 pro centenariis; quod si eadem merx centies in urbe vendatur, centies cogitur solvere idem vectigal. Quod quam justum sit, aliis relinquo defendendum, quum saepe eveniat, ut vectigal excedat valorem mercis. Intellego etiam, esse multos, qui hac via victum quaerant: Solent excogitare diversa genera exactionum; postmodum conveniunt principem et alios, quibus incumbit tributa imponere et dicunt, se excogitasse novum genus tributi; et ex hoc labore quaerunt mercedem; principi placet, et ita imponitur vectigal sive gabella. Et quamvis non certo sciamus, nullam esse rationabilem causam imponendi tale tributum, tamen ex variis conjecturis facile contrarium praesumi potest.¹

Deinde circa collectas illud est notandum, quod quum vectigalia, quae vulgo gabellae appellantur, tot laqueis subsint et de facto exigantur gabellae non solum pro mercibus, sed etiam pro rebus ad usum spectantibus, invenerunt, quod licet non possint per modum vectigalium imponi gabellae pro usu, possunt tamen per modum collectae im-

¹ In ms. sequuntur haec verba: „Hoc genus tributi frequens esse Venetiis, Romae et in aliquibus aliis urbibus Italiae, acceptimus a viris fide dignis. Non solum summistae, quos saepe citavimus, sunt in ea sententia, sed etiam alii viri gravissimi, theologi et canonistae, quos brevitatis gratia omitimus.“

poni communitatibus, hoc adjecto moderamine, quod imponant suis subditis tantum.¹

Ultimo, ad legis justitiam necesse est accedant omnes ejus causae: 1. causa finalis, ut pro communi bono condatur ipsa lex; 2. ex parte agentis requiritur, ut qui illam fert, suam facultatem non transgrediatur; 3. ex parte materiae, ut quae pro tempore et loco bona sunt, prohiberi non debeant; 4. ex parte formae requiritur, ut sit recta et aequa;² nam quum lex regula sit, debet ea rectitudine et aequitate splendere, ut talem servet proportionem ad cives tam in honoribus quam in oneribus, qualem ipsi habent ad corpus reipublicae. Quamobrem lex illa, quae his omnibus conditionibus non fuerit absoluta, non obligabit in conscientia. Quod haec omnia difficile inveniantur in legibus vectigalium, saltem Venetiis, omnibus est perspicuum. De quo lege Dominicum de Segobia.³

Caput III. Nostra sententia.

Nunc⁴ nostram sententiam de hac re breviter dicamus ad Dei gloriam, ut satisfaciamus petitionibus nostrorum confessoriorum, qui Venetiis degunt. Haec autem, quae in medium profereamus, non solum sanctae Romanae ecclesiae censurae submittimus, sed cujuslibet verius sententis judicio. Priusquam ad conclusionem hujus rei deveniam, praemitenda nobis sunt aliqua.

Primum est: Leges humanae et potissimum leges vectigalium et aliarum exactionum, quibus exiguntur omnia genera tributorum, non mihi videntur ex sua natura⁵ in conscientia obligare (nisi legislatoris intentio contrarium expresserit), neque credo de facto obligare illas subditorum

¹ Ms. addit: „Et quia saepe ex forma solent esse injustae non servando distributivam justitiam ac proinde non obligare in conscientia subditos: et ita confundunt collectas, quas vulgus appellat tallias cum ipsis vectigalibus, ut hoc pacto omnes comprehendant.“

² Requiritur — aequa deest in ms.

³ Potius Soto.

⁴ Ms. Quid (!)

⁵ Videlicet necessario, ita ut leges mere poenales admitti nequeant.

conscientias. Nam quum hujusmodi leges initium habuerint ab ethnicis hominibus, apertum est, illorum intentionem fuisse obligare dumtaxat eos ad poenam temporalem et non ad aeternam, quam non noverunt; tum etiam quia ex christianis doctoribus nullus ex his, quos legimus, hanc sententiam expressit neque unquam concilium aut pontifex hoc declaravit, imo major pars hominum, non solum simplices, verum et docti et prudentes credunt, defraudantes hujusmodi leges solum obligari ad poenam temporalem, quemadmodum docte probat Navarrus loco superius citato.

Praeterea hae leges videntur pure poenales, quae habent annexam poenam sine aliqua prohibitione; et in quantum sunt tales, non obligant nisi ad poenam temporalem et nullo modo ad culpam, ut docte probat Alphonsus de Castro De lege poenali¹ et Henricus de Gandavo² et Angelus de Clavasio verbo „inobedientia“.³

Et dato, quod non essent pure poenales, sed mixtae, quae prohibent cum annexa poena, non videntur obligare nisi ad poenam temporalem, ut idem Navarrus docet in sua Summa,⁴ quia, ut ipse dicit, nullum fere est discrimen inter legem pure poenalem et mixtam. Hanc ipsam sententiam confirmat Cajetanus in sua Summa, ut supra retulimus.

Praeterea multae leges divinae praeceptivae non obligant, nisi ad peccatum veniale, ut referunt Alphonsus de Castro et Navarrus locis supra citatis et Cajetanus.⁵ Ergo a fortiori humanae leges, et maxime vectigalium, non obligabunt ad mortalem culpam.

Deinde leges canonicae non praeceptivae, quae non denotant aliquid praecipuum, non obligant ad culpam, ut docet sanctus Thomas⁶ et Navarrus loco supra citato; ergo

¹ Lib. 1. cap. 9. Edit. Paris, 1571 pag. 1612 ss.

² Ms. *Condavo*.

³ Vide supra 385.

⁴ Cap. 23. l. c.

⁵ Videlicet in qu. 1. opusculi De obligatione et observatione praceptorum. quod in edit. Bergomi. 1590 est XXV. tom. I. pag. 153.

⁶ Summa theol. II. II. qu. 186. art. 9.

nec humanae et civiles, quales sunt leges exactionum. Et quamvis in hujusmodi legibus apponatur haec verba: prohibemus, teneantur, obligamus, inhihemus, praecipimus et id genus alia, quia sunt generalia ex natura sua, non explicant intentionem legislatoris, se obligare subditos in conscientia, quia ita bene possunt accommodari peccato veniali atque mortali, ut idem Navarrus refert.

Diximus autem, eas leges non obligare in conscientia,¹ in quantum hujusmodi leges ex sua natura sunt tales, id est pure humanae, et intentio legislatoris non exprimitur. Nam si transgredimur eas in neglectum legis aut si per illam alias leges divinas vel humanas transgredimur, tum non quia tales hae sint, sed quia transgredimur divinas et naturales leges, obligamur ad culpam, aut ratione alius circumstantiae, nimirum scandali, periculi etc.

His suppositis dicimus, tributa quae reipublicae vel principi debentur de propriis bonis (quae, ut docet Sotus² imponenda essent in facultatibus, possessionibus ac negotiationibus, et non in personis) pro gubernatione et defensione regni sive urbis, dummodo sint moderata et juste taxata, non dubito, quin justa sint et obligent subditos in conscientia ad illa solvenda et nulla ratione licet illa defraudare, et hoc non quia humanae leges ex sua natura habent talem vim, sed solum quia non solvendo³ non solvitur id quod juste tenemur et debemus. Et ita, qui de legibus scripserunt, dicunt, leges humanas habere quidem vim obligandi in conscientia, dummodo sint justae, non autem dicunt de facto illas obligare, nisi legislator suam intentionem in illis expresserit. Vectigalia etiam, quae duanae et gabellae alio nomine appellantur, si justa sint et pro utilitate publica sint imposita, nimirum ad refectiorem pontium, viarum et ut itinera reddantur tuta et ad alia id genus publica commoda, dummodo sint moderata, subditi tenentur in conscientia ea solvere ob eandem causam,

¹ Verba autem — conscientia desunt in ms.

² De justitia et jure Lib. 3. qu. 6. art. 7. Edit. cit. pag. 199.

³ Non solvendo deest in ms.

ob quam justa tributa. Credimus autem cum sententia multorum gravissimorum doctorum, quos supra recensuimus, illa esse moderata vectigalia, quae non excedunt tertiam octavae partis; quae quidem si bene supputentur sunt, quoties quatuor et aliquid amplius sumitur pro centenariis.

Ex quo colligimus, Venetiis gabellam vini, a quo exiguntur communiter triginta pro centenariis et aliquibus annis viginti plus minus, iuxta valorem vini, esse immoderatam. Quod si aliquibus annis vinum vili venditur, gabella adaequat valorem ipsius vini et aliquando excedit, ac proinde Summa Tabiena, loquendo de hac gabella in particulari, eam aperte damnat. Hoc ipsum dicimus de aliis vectigalibus et gabellis ejusdem generis.

Non dubito tamen, quin urgente aliqua necessitate, quemadmodum esset tempore belli aut in pari causa, ob publicum et commune bonum hujusmodi vectigalia possint juste imponi graviora, apposita hac conditione, ut cessante causa cesset etiam effectus.

In iis locis (quemadmodum observavimus in multis urbibus et oppidis Italiae et Hispaniae), in quibus fere communiter omnes homines illorum locorum credunt, justa esse vectigalia et non immoderata, quamvis in imponendis et exigendis hujusmodi vectigalibus non servetur ad unguem iustitia distributiva et inveniatur aliquis abusus ob defectum ministrorum, haec nihilominus ex nostra sententia obligant in conscientia subditos ad ea solvenda. Nam defectus ministrorum non debet vergere in detrimentum totius reipublicae; et ideo non possunt illa tuta conscientia defraudari.

In urbibus autem et oppidis, ubi major pars populi propter immoderata et nova vectigalia, quae imponuntur sine rationabili causa, auctis etiam veteribus, defraudationem non pro peccato habet, ubi¹ etiam defraudantes tantum puniuntur a iudicibus, si deprehendantur in ipsa fraude, et rex sive respublica eos tolerat, non credo hujusmodi vectigalia sive duanas obligare in conscientia, sed

¹ In ms. verba defraudationem — ubi desunt.

solum ad poenam exterioriorem, si deprehendantur in ipso crimine sive fraude, dummodo id non fiat contra conscientiam neque se exponant alicui periculo seu scandalo.

Eos, qui vectigalia fraudantur pro rebus necessariis ad se et suam familiam alendam, credo non obligari in conscientia ad restitutionem, nec defraudando peccare, nisi ratione scandali, periculi et aliarum circumstantiarum.

Non ignoro divum Antoninum et Navarrum contrarium sentire ab aliis doctoribus supra citatis, nimirum posse vectigalia juste imponi in iis rebus, quae sunt necessariae ad victum et propriam sustentationem. Ratio potissima illorum haec est, quia consuetudo potuit introducere id, quod lex potest, praesertim quum nostris temporibus id sit in frequentissimo usu. Salvo meliori iudicio, cui perpetuo me submittam, crederem hoc licere urgente aliqua magna et evidenti necessitate et multo magis licere omnibus consentientibus; alioquin non mihi videtur juste exigi hujusmodi vectigalia. Nam ille usus introductus potius abusus videtur censendus. Et si tale vectigal imponeretur, non deberet comprehendere forenses, sed dumtaxat subditos, ut recte docent multi summistae. Causae urgentes et necessariae potissime sunt hae: Quando reges et respublicae, ut nos defendant, versantur in maxima inopia et necessitate, in quo casu ratio naturalis dicit, membrum teneri aliquid sibi subtrahere, ut capiti subveniat.

Dicimus¹ de clericis, quod ab omnibus exactionibus ipso jure sunt exempti, nisi sciant consensu pontificis illa exigi. Hoc tamen esset maxime cavendum, ut pauperes clerici, qui habent redditus dumtaxat necessarios ad vitam honeste alendam, non essent opprimendi hujusmodi impositionibus et aliis decimis. Nam ob inopiam necessariae sustentationis coguntur medicare et alia multa indebite facere, quae adversantur honestati clericorum. Si clericus contra suum officium negotietur, de his tenetur vectigalia solvere, sicut et de bonis paternis tenetur tributa dare.

¹ Verba ms. quae praecedunt: *Hoc ipsum*, lacunam aliquam indicare videntur.

Quamobrem male faciunt principes et eorum ministri, imponentes certum tributum sive impositionem in tritico, vino, carnibus et aliis rebus necessariis ad humanam vitam, a quibus exactionibus in multis locis praesertim Italiae non eximuntur clerici neque pauperes religiosi. Idem censendum est, quum volentes¹ extrahere aut introducere bona necessaria ad vitae sustentationem, coguntur injusta tributa solvere, si ad hoc non concurrat consensus summi pontificis (quod non credo ob inopiam multorum religiosorum et religiosarum), certum est, eos non teneri in conscientia, remoto scandalo et aliis circumstantiis, ea solvere. Hi vero, qui sine tali facultate exigunt huiusmodi tributa a clericis, aut faciunt² exigere, ipso facto sunt excommunicati, quia contraveniunt ecclesiasticae libertati, qua liberi fuerunt clerici in novo et vetere testamento.

Collectae sive talliae, quae ad tempus imponuntur ob aliquod publicum et commune bonum seu commodum, si justae et moderatae sint, non est dubium, quin obligent subditos in conscientia, praesertim si omnes consenserint aut major pars. In his vero, quae immoderate sunt, et in quibus non est servata debita proportio nec justitia distributiva, excessum illum justitiae defraudari possent ad redimendam vexationem, remoto periculo, scandalo et aliis, quae supra recensuimus.

Ultimo, maxime mihi probatur sententia Silvestri de Prieria in sua Summa verbo „gabella“ qu. 3. in fine,³ quae consistit in tribus conclusionibus. Quarum prima ita habet: ubi certi sumus de justitia tributorum, non est dubium, quin teneamur ea solvere in conscientia; secunda: si autem sint dubia, consulti, ante factum non esse defraudandum, ne defraudantes exponant se periculo; tertia: post factum vero dicit, non esse cogendos illos ad restitutionem, tum quia in pari causa potior est conditio possidentis, tum quia exponeret se periculo surripiendi ab illo, quod sum est; tutum tamen esset, ad hoc hortari. Prae-

¹ Ms. *volunt*.² Ms. *facientes*.³ Edit. cit. fol. CCXI.

terea ex communi sententia theologorum, quoties de aliquo contractu variae sunt sententiae gravissimorum doctorum, licet unicuique tuta conscientia accedere illi sententiae, quae magis illi placet. Ergo quum haec sententia sit multorum gravissimorum hominum, licite ac tuta conscientia illam sequi possumus.

Caput IV. Rejiuntur aliquae objectiones.

Quod si mihi objiciant ex recentioribus scriptoribus Alphonsum de Castro lib. 1. de lege poenali cap. 10,¹ qui videtur quodammodo adversari doctoribus supra citatis, plus aliis favens istis tributis et exactionibus, est excusandus, eo quod loquatur de tributis, quae in Hispania exiguntur, quae non sunt ita immoderata neque tam multa, ut sunt in Italia et in aliis provinciis. Si enim per aliquod tempus degisset Venetiis, non est dubium, ut mihi persuadeo, quin aliter scripsisset.

Praeterea si dicant principes, se non imponere huiusmodi tributa, ut ditiores fiant, sed potius ut solvant infinita debita, quae ex bellis contraxerunt superioribus annis, tum etiam ut reddant urbes munitiores et securiores, posset huic objectioni satisfieri in hunc modum: Si bella sunt justa, et munire urbes et eas securas reddere est necessarium, crederem juste exigi haec omnia tributa. Verum contingit (quod utinam non esset), bella aliquando non esse penitus justa, et munire urbes aliquas non esse admodum necessarium. Saepe etiam principes sunt prodigi in largiendo, ministri non sunt ita fideles, ut ab omnibus desideratur, et illorum expensae saepe immoderate sunt et videntur quodammodo magis in munitis urbibus, castris et militibus spem collocare, quam in Deo, volentes tantum abundare in cautelis. Ideo² . . .

Et quamvis meum non sit de hac re ferre iudicium, imo principum leges reverenter recipere, tamen meum est

¹ Vide supra pag. 385.² Hic in ms. textus abruptur.

mederi in confessionibus animabus fidelium christianorum, quos invenio quotidie illaqueatos istis exactionibus. Quodsi nolumus illis impendere beneficium absolutionis, nisi restituant, conijcimus illos in magnam desperationem, et a sacramento confessionis et communionis avocantur, et peccatum, quod per poenitentiam non diluitur, mox suo pondere in alia infinita trahit. Si autem illos absolvimus, non cogendo eos ad restitutionem, vereor onerare propriam conscientiam et ne mea exigua caritas, quae me ad audiendas confessiones movet, contra propriam conscientiam militet.

Quamobrem, quemadmodum majores causae ad sedem apostolicam referuntur, ita nos ad tuam R. P. confugimus, ut de hac re nos instruas, et quam sententiam in hac re sequi debeamus ostendas, ut alacriori animo possimus confessiones, quae frequentissimae sunt apud nos, audire et animas fidelium christianorum consolari.

IV.

De beneficiis ecclesiasticis instructio ad usum confessoriorum.

Quia saepe contingit periculose abuti potestate ligandi et absolvendi, vivificando animas, quae non vivunt, et mortificando eas, quae non moriuntur,¹ quum ii ad confessionem accedunt, qui vel plura beneficia habent, vel in iis non resident, vel immoderatas obtinent pensiones, ne id nobis nostro et eorum, qui ad nos veniunt, periculo contingat, notari possunt sequentes suppositiones et regulae ex iis deductae, quas ex ipso jure et doctoribus excerpsumus.

Caput I. De pluralitate beneficiorum.

Prima ergo suppositio sit, quaestionem, an liceat uni plura beneficia habere, non esse a jure divino expresse decisam.

Quod ex eo constat, quia neque pontifices dispensare contra jus divinum possunt, neque catholici doctores diversa sentirent; quae tamen fieri videmus. Satis fuit in scriptura fundamenta fidei et morum expresse declarari, ejusmodi vero, quae ad gubernationem ecclesiae pertinent, Spiritui Sancto, qui pastores et rectores ecclesiae erat doctorurus, tradenda relinquere et eorundem rectorum et pasto-

¹ Ezech. 13, 19.

Lainez, Vota Tridentina etc.